

Wojna rosyjsko-turecka i kongres berliński

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Dekret PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole. Wyzwolenie Polski i budowa Państwa Ludowego 1944–1945*, t. 61, oprac. W. Góra, R. Halaba, N. Kołomiejski, Warszawa 1959, s. 18–19.
- Źródło: *Relacja Pawła Szewczuka, byłego pełnomocnika PKWN do spraw reformy rolnej w pow. hrubieszowskim woj. lubelskiego*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole. Wyzwolenie Polski i budowa Państwa Ludowego 1944–1945*, t. 61, oprac. W. Góra, R. Halaba, N. Kołomiejski, Warszawa 1959, s. 21–22.
- Źródło: *Wyciągi z miesięcznych sprawozdań Narodowego Banku Polskiego o sytuacji gospodarczej w niektórych ośrodkach przemysłowych kraju, przesyłane do Ministerstwa Przemysłu, lipiec 1945*, [w:] *Polska w latach 1945–1956. Wybór tekstów źródłowych do nauczania historii*, oprac. E. Grzędziński, Z. Kozik, Warszawa 1987, s. 240.

- Źródło: Wojciech Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1945-1980, t. II*, Warszawa 2003, s. 83-84.
- Źródło: Janusz Skodlarski, *Zarys historii gospodarczej Polski*, Warszawa 2000, s. 372-373.

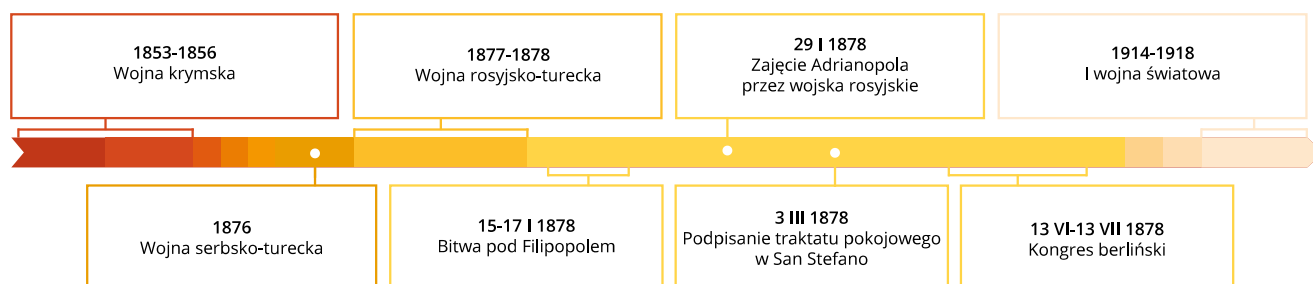
Wojna rosyjsko-turecka i kongres berliński

Kongres berliński w lecie 1878 r., zwołany przez główne mocarstwa europejskie, podjął sprawy najważniejsze dla bezpieczeństwa kontynentu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wyzwolenie słowiańskich narodów bałkańskich z Serbami i Bułgarami na czele – taki był najważniejszy skutek wojny rosyjsko-tureckiej toczonej w latach 1877–1878. Rozpadające się, zacofane gospodarczo i niepodjemujące reform Imperium Osmańskie nie dawało sobie rady z utrzymaniem jedności państwa.

Kolejny akt jego rozpadu dokonał się na początku XX w. w dwóch wojnach bałkańskich. Natomiast ostatnim rozdziałem była I wojna światowa, która zaczęła się w 1914 r. od zamachu w Sarajewie, stolicy Bośni i Hercegowiny, na terytorium oddanym w okupację Austro-Węgrom właśnie po wojnie rosyjsko-tureckiej w 1878 roku.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Przedstawisz główne powody wybuchu wojny rosyjsko-tureckiej toczonej w latach 1877-1878.
- Wymienisz postanowienia kongresu berlińskiego, które stały się zarzewiem kolejnego konfliktu.
- Wyłumaczysz, dlaczego narody zachodnich Bałkanów, m.in. Serbowie i Bułgarzy, do dziś postrzegają Rosję jako przyjaciela.

Przeczytaj

Słabość tureckiego zwycięzcy

Trwająca w latach 1853–1856 wojna krymska między [Imperium Rosyjskim](#) a [Imperium Osmańskim](#) i jego sprzymierzeńcami, czyli Wielką Brytanią, Francją i Królestwem Sardynii, co prawda zakończyła się klęską Rosji, ale ujawniła słabości Osmanów. Zwycięstwo zawdzięczali oni głównie sprawnym i dobrze zaopatrzonym armiom zachodnim. Był to pierwszy od czasów wojen napoleońskich konflikt mocarstw europejskich. Poległo w nim i zmarło z powodu ran 500 tys. żołnierzy.

Brytyjscy żołnierze walczący przeciw Rosji w wojnie krymskiej; to jedno z pierwszych w historii ludzkości zdjęć z wojny. Jakie emocje widać na twarzach mężczyzn?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Konsekwencją wojny było zahamowanie rosyjskiej ofensywy w kierunku Bałkanów, co uchroniło Imperium Osmańskie od upadku. Konflikt ten był przełomowy: po raz pierwszy w dziejach tak wielki wpływ na to, co działo się na polu walki, miały nauka i technika.

O wolne państwa na Bałkanach

Wojna krymska, zakończona traktatem paryskim z 1856 r., miała być dla Osmanów bodźcem do reform. W latach 60. XIX wieku rozwijał się w tym kraju [ruch młodoosmanów](#), zwolenników ustroju konstytucyjnego. W 1876 r. został obalony sułtan Abdülaziz

i zdetronizowany jego następcą Murad V, a nowy władca Abdülhamid II nadał Turcji konstytucję. Wkrótce jednak rozwiązał parlament i zastosował represje wobec młodoosmanów.

W tym czasie Rosja prowadziła intensywną politykę wspierania narodów słowiańskich na Bałkanach. Głosiła hasła **panslawizmu**, które znajdowały wśród nich silny odzew. Imperium Osmańskie, nazywane w tamtym czasie *chorym człowiekiem Europy*, stało się celem imperialistycznych zapędów Rosji oraz pozostałych mocarstw. W latach 1877–1878 doszło do kolejnej wojny rosyjsko-tureckiej. Początkiem były antytureckie walki w Bośni i Hercegowinie oraz Bułgarii, które poparła Rosja. Chciała ona w ten sposób wzmocnić swoją pozycję w regionie i odwrócić uwagę swoich obywateli od problemów wewnętrznych. Dodatkowo konflikt podsyciała Wielka Brytania, która liczyła na osłabienie zarówno Turcji, jak i Rosji.

Tłumienie antytureckiego powstania przybrało charakter rzezi, co wywołało oburzenie w Europie. U chłopów bośniackich obudziło się pragnienie zrzucenia jarzma tureckiego i wypędzenia miejscowych **begów**, a ich przywódcy szukali oparcia w Serbii.

Rosjanie u bram Stambułu

W czerwcu 1876 roku rozpoczęła się wojna serbsko-turecka, w której Serbia poniosła porażkę. Aby uratować ją od całkowitej klęski, 31 października 1876 r. Rosja wystąpiła w roli mediatora i wysunęła propozycję rozmów pokojowych. Sułtan najpierw się zgodził, a następnie, za namową Wielkiej Brytanii, wycofał się.

W styczniu 1877 r. Rosja porozumiała się z Austro-Węgrami. Wiedeń miał zachować neutralność na wypadek wojny rosyjsko-tureckiej, w zamian za co otrzymał ciche przyzwolenie cara na zajęcie Bośni i Hercegowiny. Ponadto Rosja uzyskała od Rumunii zgodę na przeprowadzenie swoich wojsk przez jej terytorium. Z inicjatywy Rosji powstał również projekt reform dotyczących poprawienia położenia Słowian bałkańskich, który – zgodnie z oczekiwaniami Moskwy – sułtan odrzucił.

Bitwa pod Plewną. Zdobycie przez Rosjan Plewny – największej osmańskiej twierdzy w Bułgarii w 1877 r. dało możliwość dowództwu rosyjskiemu skierowania ponad 100 tys. żołnierzy do dalszych operacji wojskowych na Bałkanach. Czy na podstawie ilustracji możemy dowiedzieć się kto jeszcze, oprócz Rosjan i Turków, brał udział w bitwie? Jeśli tak, wskaż konkretny element graficzny.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W dniu 24 kwietnia 1877 r. Rosja wypowiedziała Turcji wojnę. Blisko 185 tys. rosyjskich żołnierzy stanęło na lewym brzegu Dunaju, naprzeciw podobnej liczby Turków. Na Kaukazie liczebność obu armii była taka sama – po około 100 tys. walczących. Lepsze przygotowanie bojowe miała armia rosyjska, ale ustępowała tureckiej pod względem uzbrojenia. Rosję popierały narody bałkańskie i zakaukaskie. Dawało jej to przewagę psychologiczną i przyniosło wsparcie bojowe w postaci bułgarskiego pospolitego ruszenia oraz udziału armii i milicji gruzińskiej.

Pod koniec czerwca 1877 r. korpus rosyjski przeprawił się przez Dunaj i wkroczył na Bałkany. Po kapitulacji w grudniu tego roku mężnie bronionej przez Turków twierdzy Plewna droga do Stambułu stanęła otworem, ale Rosjanom zabrakło sił, aby go zająć.

Na Kaukazie Turcy odparli pierwsze natarcia i dopiero w październiku 1877 r. ulegli w bitwie koło Aładży. Zimą na Bałkanach działania wojenne przeciwko Turcji wznowiła armia serbska i Rosjanie przeszli do ofensywy. Było ich ponad 300 tys., natomiast Turków około 180 tys. W dniach 15–17 stycznia 1878 r. w bitwie pod Filipopolem, czyli Płowdiw, oddziały Sulejmana Paszy zostały rozbite, a pod koniec stycznia wojska rosyjskie zajęły Adrianopol. Tylko wpłynięcie na Morze Marmara eskadry brytyjskich okrętów powstrzymało Rosjan przed zajęciem Stambułu.

Od San Stefano do Berlina

Niebawem rozpoczęły się rozmowy pokojowe. W dniu 3 marca 1878 r. strony podpisały traktat pokojowy w San Stefano, jednak europejskie mocarstwa podniosły sprzeciw i nie wszedł on w życie. Był korzystny dla Rosji i państw słowiańskich, przewidywał bowiem m.in. utworzenie księstwa tzw. Wielkiej Bułgarii (sięgającej Morza Egejskiego), przekazanie Rumunii regionu Dobrudży, a Rosji części Besarabii oraz zakaukaskich twierdz Ardahan, Batumi i Kars, jak również powiększenie posiadłości Serbii i Czarnogóry.

Rewizja traktatu pokojowego nastąpiła jeszcze w tym samym roku, na życzenie Austro-Węgier i Wielkiej Brytanii, które obawiały się zbytniego umocnienia Rosji na Bałkanach. Od 13 czerwca do 13 lipca 1878 r. w stolicy Niemiec obradował **kongres berliński**. W wyniku jego postanowień Bułgaria musiała oddać przyznaną jej w San Stefano Rumelię Wschodnią i zaakceptować jej status jako księstwa autonomicznego, którego władców zatwierdzał sułtan (taka sytuacja przetrwała jednak tylko kilka lat, bowiem w 1885 r. prowincję zajęły wojska bułgarskie, a w następnym roku Bułgaria uzyskała całkowite zwierzchnictwo nad tymi terenami). Zgodnie z postanowieniami kongresu niepodległości uzyskały Rumunia, Serbia i Czarnogóra, choć ich granice również zostały okrojone w porównaniu do tego, co przewidywał traktat z San Stefano. Rosja otrzymała twierdze: Kars, Ardagan i Batumi, a Rumunia odstąpiła jej południową część Besarabii w zamian za Dobrudżę (bez delty Dunaju). Austro-Węgry dostały w zarząd Bośnię i Hercegowinę. Po 30 latach Habsburgowie dokonali formalnej aneksji tego obszaru, co w XX w. wywołało tzw. kryzys bałkański, a w konsekwencji wojny bałkańskie i I wojnę światową.

Historyczna mapa Europy południowo-wschodniej po zakończeniu kongresu berlińskiego wykonana w 1884 roku. Dobrudża zaznaczona jest niebieskim kolorem.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Odniesienia do wspomnianych wydarzeń można odnaleźć nie tylko w podręcznikach historii, ale także w polskiej literaturze. To właśnie na wojnie, zwanej bułgarską lub turecką, do majątku dochodzi Stanisław Wokulski, główny bohater powieści *Lalka* Bolesława Prusa. Jest ona też wspomniana w powieści *Chłopi* Władysława Reymonta, pozwalając określić czas akcji.

Słownik

bej, beg

tytuł wysokiego rangą urzędnika państwowego w Turcji; również tytuł władców Tunezji w okresie protektoratów tureckiego i francuskiego (przed 1956)

Imperium Osmańskie

państwo rządzone przez dynastię Osmanów, istniejące od końca XIII wieku do roku 1922, od 1453 r. ze stolicą w Stambule (dawnym Konstantynopolu), u szczytu potęgi w XVI–XVIII wieku obejmujące większość Bliskiego Wschodu, Afryki Północnej i południowo-wschodniej Europy

Imperium Rosyjskie

oficjalna nazwa Rosji w latach 1721–1917; u szczytu swej potęgi w 1866 r. liczyło 23,7 mln km² i było trzecim pod względem wielkości państwem w historii ludzkości po Imperium Brytyjskim i Wielkim Ułusie Mongolskim; faktyczną stolicą był Petersburg, choć z prawnego punktu widzenia pozostawała nią Moskwa

panslawizm

wg. interpretacji rosyjskich, idea jedności kulturowo-językowej i politycznej ludów słowiańskich pod przewodnictwem Rosji

ruch młodoosmanów

grupa działaczy osmańskich, założona w 1865 r. pod wpływem myślicieli zachodnioeuropejskich, takich jak Monteskiusz i Rousseau oraz pod wpływem rewolucji francuskiej

Słowa kluczowe

Bałkany w II poł. XIXw., Imperium Osmańskie w II poł. XIXw., Rosja w II poł. XIXw., Turcja w II poł. XIXw., świat w II poł. XIXw., wojny rosyjsko-tureckie, kongres berliński

Bibliografia

A. Chwalba, *Historia powszechna. Wiek XIX*, Warszawa 2011.

W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych 1815–1945*, Warszawa 2007.

Wiek XIX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1BPkm8S1>

Film opowiadający o wojnie polsko-tureckiej i kongresie berlińskim.

Polecenie 2

Podaj najważniejsze powody wybuchu wojny w roku 1877.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij, dla którego państwa i dlaczego postanowienia w San Stefano były najbardziej korzystne.

Twoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z dalszą częścią wykładu i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12ETti46>

Film opowiadający o wojnie rosyjsko-tureckiej i kongresie berlińskim.

Polecenie 2

Wyjaśnij okoliczności zbliżenia politycznego Serbii z Rosją.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wskaż, które państwa zyskały, a które straciły na postanowieniach kongresu berlińskiego. Jakie było jego znaczenie dla dalszych losów Europy na przełomie XIX i XX w.?

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Dopasuj skutki do odpowiednich wydarzeń.

Ćwiczenie 2

Zaznacz postanowienia kongresu berlińskiego.

- ☐ Uznanie niepodległości Rumunii i Serbii.
- ☐ Przyznanie Rosji twierdz: Kars, Ardagan i Batumi.
- ☐ Oddanie pod administrację rosyjską Bośni i Hercegowiny.
- ☐ Ogłoszenie Bułgarii księstwem autonomicznym.
- ☐ Odstąpienie Rosji przez Rumunię wschodniej części Besarabii.

Ćwiczenie 3

Przyjrzyj się ilustracji, a następnie wykonaj polecenia.

Georgi Danchev (1846-1908), Alegoria przedstawiająca Księstwo Bułgarii (w środku), Rumelię Wschodnią (po lewej) i Macedonię (po prawej)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zaznacz "prawda", jeśli zdanie jest prawdziwe, lub "fałsz", jeśli jest ono fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Rysunek wyraża nostalgię za czasami, w których wszyscy Bułgarzy znajdowali się pod panowaniem tureckim.	☐	☐
Ilustracja ma zarówno optymistyczną, jak i pesymistyczną wymowę.	☐	☐
Autor ilustracji odnosi się do sytuacji powstałej w wyniku pokoju w San Stefano.	☐	☐

Wskaż elementy graficzne, które świadczą o tym, że autor nawiązuje do Księstwa Bułgarii i Turcji.

Zapoznaj się z ilustracją, a następnie wykonaj polecenie.

Anton von Werner, *Kongres berliński* (na pierwszym planie Otto von Bismarck, po lewej delegacja rosyjska, po prawej turecka), 1881, obraz wykonano na zlecenie miasta Berlin.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Napisz fragment wypracowania (80–120 słów) na temat rozpadu sojuszu trzech cesarzy, w którym odniesiesz się do obrazu Antona von Wenera. Rozpocznij od poniższego zdania.

Kongres berliński znamionował początek końca sojuszu trzech cesarzy.

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Wojna rosyjsko-turecka i kongres berliński

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia powody wybuchu wojny rosyjsko-tureckiej prowadzonej w latach 1877-1878.
- omawia przebieg tego konfliktu zbrojnego i zaangażowanie innych państw: Wielkiej Brytanii i Austro-Węgier.
- wymienia postanowienia traktatów pokojowych w San Stefano oraz Berlinie.
- tłumaczy, czym była idea pansławizmu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Wojna rosyjsko-turecka i kongres berliński”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Film” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.
2. Chętni/wybrani uczniowie przygotowują prezentację na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat lekcji, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Omawia cele lekcji.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca, by uczniowie pracowali w parach i opracowali swoje mapy myśli związane z zagadnieniem wojny turecko-rosyjskiej 1877-1878. Wybrana osoba z danej pary przedstawia swoje propozycje, ochotnik zapisuje je propozycje na tablicy. Pozostali uczniowie odnoszą się do tych sugestii, uzupełniając je o swoje propozycje.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranej osobie (lub ochotnikowi) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko dyskutują o prezentacji, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i uzupełniać informacje.
2. Praca z pierwszym multimedium („Film”). Nauczyciel poleca, aby uczniowie – bazując na obejrzanym wcześniej filmie – wykonali indywidualnie polecenie nr 3, wyjaśniając, dla którego państwa i dlaczego postanowienia w San Stefano były najbardziej korzystne. Wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją.
3. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Uczniowie zapoznają się z drugim filmem omawiającym postanowienia kongresu berlińskiego. Klasa dzieli się na 4-osobowe grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do polecenia nr 3: „Wskaż, które państwa zyskały, a które straciły na postanowieniach kongresu berlińskiego. Jakie było jego znaczenie dla dalszych losów Europy na przełomie XIX i XX w.?”. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Uczniowie wykonują w parach ćwiczenia 1,2 i 3 z sekcji „Film + Sprawdź się”. Wybrani uczniowie czytają odpowiedzi do poszczególnych ćwiczeń. Wspólnie z nauczycielem omawiają prace.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się/nauczyłam się...
2. Prowadzący omawia przebieg zajęć i pracę grup uczniowskich, ocenia przedstawioną na początku fazy realizacyjnej prezentację uczniowską.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia nr 4 i 5 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

A. Chwalba, *Historia powszechna. Wiek XIX*, Warszawa 2011.

W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych 1815–1945*, Warszawa 2007.

Wiek XIX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą zapoznać się przed lekcją z sekcją „Film + Sprawdź się”, aby przygotować się do późniejszej pracy.